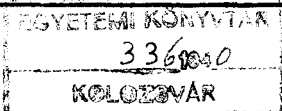


„Foaia Oltului“

LITERARA

SUMARIÜ:

Semne bune, o societate religioasă și națională a doamnelor române. — M. VLAD: Mihai Viteazul (schită de poem dramatic). — ȘT. BE-RECHET: Scrisoare din vremuri de restriște.



SEMNE BUNE.

— O SOCIETATE RELIGIOASĂ ȘI NAȚIONALĂ A DOMNELOR ROMÎNE —

În aceeași zi când studenții serbați cu atita căldură și cu atita cuviință toi odată amintirea zilei de 13 Mart în care s'a dovedit că, o clipă măcar, tinerimea poate și vitează — până ce o cucerește mediul de decadență bizantină, căruia îi va rezista totuși cindva o generație și l va distruge astfel —, o societate de femei din lumca bogată, din clasa puternică-și ținea o ședință în care era vorba, în limba nației, de legea țerii și de morala creștină. «Societatea femeilor ortodoxe» avea una din obișnuitele ei adunări, la care iea parte, se spune, un public numeros și atent.

Cită deosebire, la cinci ani numai de distanță, între 1907 și 1911! Atunci de o parte lumea veche, cu modele ei dăunătoare, cu tendințele ei nenorocite, cu izolarea ei desprețuitoare, așezind la Teatrul Național, fără sfială, desnaționalizarea la care a ajuns, și, de alta, un tineret care nu se poate deprinde cu acest gând și care, începînd printr'o manifestație culturală liniștită, găsește puterea, neobișnuită la noi, de a se împotrivi, în apărarea idealului nou pe care-l represintă, și celor mai brutale asalturi ale puterii publice. Acuma, de o parte și de alta, aceeași

lume nouă, căutând în cultivarea tradițiilor naționale, în paza neconținută a comorilor pe care le-am moștenit, sensul cel adevărat și înălțător al vieții. Iar lumea veche, — ca n'a dispărut de sigur, dar stă la o parte de privirile dușmane; între alii lor, cei cari nu vreau să se dea învinși clipesc osteniți din ochii cari nu pot ținti lumina, ce s'a făcut fără voia lor și fără voia lor merge tot mai limpede, mai bogată de bucurie și de sănătate morală. Cer a fi uitați, și să-i uităm!

O adresă de înțelegere simpatică ar fi fost la locul ei, din partea studenților, către harnica societate de doamne care caută să se apropie de popor, nu prin pomana de Crăciun a «fianthropiei», în locul căreia puțină dreptate și o mai cuminte gospodărie de Stat și comunală ar face neasămănat mai mult bine —, ci prin conferințe, biblioteci și școli, care înalță sufletele. Cu cât bunele ei intenții și stăruitoarea ei muncă vor fi mai mult recunoscute, cu atita societatea va înțelege că «ortodox» nu poate însemna aici la noi decit românesc, și, păstrind tot caracterul evlavios cu care a început, ea va înlocui prapurul bisericesc cu steagul național, — în așteptarea căruia numai, au slujit pentru înaintașii noștri și prapurile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O scrisoare din vremuri de restriște¹.

Cu începutul anului 1788 se pornia pentru Principatele Romine o vreme îndoit de amară. Rusia declară războiul Turciei, și face și pe Austria a se amesteca. Vechea politică cu două fețe apărea iarăși. Interesele vecinilor își urmau jocurile de iad în dauna neamului românesc. Dacă Ecaterina a II-a își clădia visuri frumoase în mijlocul favoriților, dacă trimetea pe Patiomchin, favoritul căzut în disgrație, ca guvernator al Principatelor, și dacă-și creștea nepotul Constantin cu profesori din Grecia în nădejdea așezării lui în bătrînul Bizanț, nu mai puțin și din partea Principatelor se organiza, de oamenii ei, alături de ingenuchere pe la Curtea din Petersburg.

O scrisoare, adresată de generalul Rumiențov lui Patiomchin acolo la Petersburg, varsă o lumină limpede asupra faptelor premergătoare acestor ani. Cu privire la Filaret, ca episcop al Rîmnicului, se dau nouă lămuriri. Se bucură Grecii și alți aventurier bisericesți de orice întâmplare nenorocită căzută asupra țerii, pentru ajungerea scopurilor lor.

Luminate Prinț! Căzînd la picioarele Luminăției Voastre, alerg șipt acoperemîntul Vostru; fie-mi deci Luminăția Voastră aju-

¹ Traducere din rusește din *Memoriile societății împărătești de istorie și anticități din Odesa*, vol. XIII, 1883, pp. 126-131. Scrisoarea aceeași este tradusă din latinește în rusește destul de slab.

tător, apărare și adăpost. Eū m'am născut în Ungaria, sint de neam ungur și acolo am fost și educat. Am învățat, în Ungaria și în Germania, filosofia și teologia. În Muntenia, în Mitropolia din București, am fost tuns în călugărie, am fost făcut egumen ierocirix, adecă profesor de teologie; ierarh, adecă supraveghetor general. În 1781, Novembre 2, am fost trimis de episcopul Filaret de Râmnic în Germania, [să aflu dacă] va fi în adevăr război și [dacă], în vremea războiului, Muntenia va rămînea în stăpînirea chesaricească sau va fi republică. [Să aflu] cită oștire înarmată, ce orașe întărite, ce provisiū are Casa austriacă și în ce loc anume, lămurindu-mi că, dacă va avea un număr îndestulător de oștire și provisiū, Muntenia va rămînea în stăpînirea Austriei și noi din vreme vom alergera atunci suptr protecția Austriei. Astfel, cu acest plan, am piecat și am străbătut pămîntul chesaricesc. Întorcîndu-mă în București, am comunicat totul episcopului Filaret și i-am dat scrisorile cu răspunsurile de la acei către cari a scris, ascunzîndu-mă de Vodă-Caragea¹ și de consulul rus Lașcarev. Eū am gîndit că prin călătoria mea aduc folos Munteniei, care, fără temeri, trebuie să se dea stăpînirii chesaricești. Lui Filaret i s'a întîmplat să aibă cu principesa Brîncoveanu (ce?); care afacere este cunoscută în toată Muntenia, în public. Aflîndu-se Filaret într'o astfel de incurcătură, mi a comunicat toată plănuierea, adecă prin această scrisoare, sau prin cartea pentru cerșire de milă, care carte este falsă și scornită, ca și cum eū aș avea frați și surori în robie la Turci (adevărul e că din mila Domnului n'am frați și surori în robie, după cum știe și arhimandritul Damaschin). Am mers, în sfîrșit, în Rusia: prin Bielorusia la Petersburg, din Petersburg peste granițele rusești și tătarăști în Polonia, și din Polonia în Muntenia, și, pe tot acest drum, cerșind milă, mă informam unde sint trimesi acei trei generali rusești și cite corpuri de armată are fiecare general, în ce cantitate și, în sfîrșit, despre toate lucrurile cu de-amănuntul. M'am întors la Filaret episcopul, ca să mă trimeată la Poarta Otomană pentru primirea unei răsplăți mari din partea Sultanului pentru munca mea. Din partea sa, Filaret însă mi-a făgăduit că are să stăruiască să mi se dea din banii Principatului muntean 100 de pungi adecă 34,000 de ruble (cum aū dat în anii trecutți celor doi arhimandriți, Dosofteiū și Dorofteiū, cari, amîndoi

¹ Nicolae Caragea Februar (1782—August 1783).

sînt acum egumeni în București, unul din ei în mănăstirea Să-rindar¹, cellalt în mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul, și amîndoi arhimandriții au fost spioni în Rusia). Unul din ei mi-a spus că a primit cruce de la Rusia; «și tu», zice [el] «pentru ce nu te duci în Rusia? Pe lângă aceasta a adăugat Filaret: «Cînd mă voiți sui eu în locul lui Chesarie (episcopul pe care l-a otrăvit), nu te voiți uita». Domnul și Mitropolitul voiau să facă pe Chesarie Mitropolit în București. Toată Muntenia s'a ridicat împotriva lui Filaret, și voia să-l ucidă cu pietre, zicînd că episcopul Chesarie a murit înaintea de vreme și că el, Filaret, a ucis pe episcopul Chesarie, vînd să ocupe locul răposatului episcop de Rîmnic. Tot Banatul Craiovei [Oltenia] striga și scria lui Alexandru-Vodă² [că], dacă Filaret va fi episcop de Rîmnic, îl vor ucide cu pietre.

În această turburare Filaret m'a trimis la Constantinopol, la prietenii săi turci, și acești prietenii au cerut de la Sultan firman, adică ordin, în care era scris: «Filaret, pentru slujbele lui aduse Porții, să fie episcop de Rîmnic» [1780]. Și, cînd am adus această poruncă a Sultanului din Tarigrad, și am dat-o în minile lui Filaret, cit de bine mi-a plătit el pentru osteneala mea! Recunosc că sînt mulțumit cu răsplătirea lui. Toată Muntenia se mira de acea poruncă, căci niciodată episcopul nu se făcea prin firman sau poruncă din partea Sultanului, afară de Domni și Patriarhi. Pe episcop însă îl face Mitropolitul, [și acesta] comunică Domnului; numai Filaret însă a fost făcut episcop prin firman sau poruncă de la Sultan pentru slujbele lui [aduse] Turcilor. Eu, la urma urmelor, am aflat (înțeles) din toate acestea că episcopul Filaret nu vrea să se dea de partea Austriei sau Rusiei, orî să alerge la ajutorul acestor State, ci vrea numai să tradeze singele creștin Turcilor prin mine. Las celelalte ce s'au vorbit în solia mea la Rusia, cum m'a învățat Filaret să procedez aici, și cei doi arhimandriți, pomeniți mai sus, ce au fost spioni în Rusia [aici iarăși numește pe Dosoftei și Doroftei], ci comunic numai aceia cum s'au jurat înaintea mea Filaret și numiții arhimandriți că în veci nu trebuie să crezi Rusiei, de oare

¹ Căminul lui Matei Basarab, astăzi ștersă de pe fața pămîntului de vanda-
Hismul administrativ, era în locul, azi liber, din punctul de întîlnire al Căii
Victoriei cu Bulevardul.

² Alexandru Ipsilanti (Septembrie 1774—Februar 1782).

ce însăși Împărăteasa¹ Rusiei a făgăduit Mitropolitul Grigorie² și boierilor munteneni că până la sfârșitul Imperiului rusesc va apăra Muntenia. Cuvîntul împărătesc trebuie să fie «infaibil»: pentru ce Muntenia este dată Turcilor și acum iarăși este dată Chesarului [Austriei], împotriva făgăduinței sale,— și alte clevetiri spunea el; despre care nu voiesc să vorbesc și să scriu. La această solie a mea în Rusia, chiar și Mitropolitul Grigorie din București a luat parte. Toți încheiau (erau de părere) și afirmau că-l mai bine să trăiești supt Turc decît supt Rusia sau supt Chesar și în adevăr că Domnului, Mitropolitului, arhimandriților Dosofteiu și Dorofteiu³ și citorva din boierii li-l mai bine să trăiască supt Turci; dar ceilalți, de la mare până la mic, mai cu seamă acei cari au slujit Rusiei în chip credincios în războiul trecut⁴, oftează, plîng și, ori încotro privesc, pretutîndena [văd] moartea și așteaptă scăparea prin Rusia așa cum aștepta Israel mîntuirea din Egipt.

În această solie a mea am fost izbit ca de un tunet, și abia am rămas viu; dar Filaret se mira și-mi zicea: «Ce pari așa de desnădăjduit?». Eu i-am spus că eu singur nu știu ce s'a întimplat cu mine. În adevăr, am luat eu asupra mea această solie în contra Rusiei și am ieșit din Muntenia, dar cu acel plan ca Rusiei să nu-l fac niciun rău, ci numai să scap din mînile Filareților [semenilor lui Filaret]. Venind însă în hotarele Moldovei și Poloniei, am mulțămît lui Dumnezeu că m'a scăpat de trădătorul singelul creștinesc, de Filaret, și îndată am trimes înapoi pe felurii mei slujitori în Muntenia ca să-mi adune pe ascuns pe acei oameni, până la 600 de familii, cari urmează sfatul mieu [partisanii miei], pe cari eu i-am ajutat. Și, cînd slugile căutau pe acei oameni și-l puneau să jure că să meargă după mine în Rusia, cîțiva din Muntenia [trăiau] pe socoteala mea în hotarele Moldovei și Poloniei. Și am așteptat mai mult de un an pe acele hotare, adunînd oameni, prin slugile mele, cu cari oa-

¹ Împărăteasa Rusiei Ecaterina a II-a (1762-1796). Pentru planurile ei v. N. Iorga, *Istoria Romînilor pentru poporul românesc*, ed. a II-a, p. 311.

² Grigore al Ungrovlahiei (26 Iulie 1760 — † 18 Sept. 1787); N. Iorga, *Ist. Bisericii românești*, vol. II, p. 333, tabla.

³ Toți Greci.

⁴ Războiul dintre Ruși și Turci (1768—10/21 Iulie 1774), sfîrșit prin pacea de la Chiuciuc-Cainargi; Iorga, *Ist. Romîn.*, pp. 321, 401.

menî să vin în Rusia și să slujesc la ceia ce m'or destina. Și pentru aceia am lăsat instrucția lui Filaret, adecă n'am mers prin Bielorusia și n'am vrut să ocolesc pe arhimandritul Damaschin din Lublin și pre egumenul Teodosie din Pustia-Sofronie, ca să nu mă vază și să vorbesc cu ei; dar eu am venit în Rusia prin Noul-Mirgorod¹, și de acolo în Cremenciuc². Aici m'am înfățișat guvernatorului Iazîcov, și i-am dat o petiție cu următoarele cereri:

1) Să-mi se dea pămînt lingă riul Nipru pentru 600 de familii.

2) Să-mi dea escortă, care să strecoare spre hotarele rusești, de la granița Moldovei prin Polonia, cîte puțini, cîte puțini oameni cu ajutorul slugilor mele,— care escortă să apere pe oamenii miei de Poloni, de oare ce eu însumi am văzut mulți oameni la granițele turcești și moldovenești, cari au ieșit din Rusia, după întimplarea săvîrșită cu generalul Horvat³, și mulți din acei fugari, văzînd că eu nu am voit să primesc din ei pe niciunul pînă cînd nu mă voi învrednici să văd pe Luminăția Voastră și să vorbesc despre acești oameni și despre altele, aici neamintite (*sic*).

3. Să scrie guvernatorul din Cremenciuc residentului rusesesc care se găsește în Varșovia, să vadă dacă însuși nu poate să dea escortă pentru conducerea oamenilor mai sus scriși în Rusia; adecă residentul să se silească a da scrisoare în Ucraina pentru libera trecere a oamenilor amintiți din Muntenia și Turcia, sau ca guvernatorul să mă recomande pe mine lui Xaveriu Liubomirski, brigadirul regimentului unguresc, prin mijlocirea căruia să fie trecuți în Rusia oamenii despre cari e vorba, de oare ce de la granițele moldovenești și turcești pînă la granițele rusești pămîntul prin care trebuie să treacă oamenii mai sus scriși, este pămîntul Liubomirskilor.

4. Să-mi dea un ordin hotărîtor pe cîți ani va fi scutit de impozite de Stat acel pămînt care mi-l vor da mie și oamenilor de mai sus, și, după trecerea anilor de scuteală de bir către Stat, se va impune pentru acel pămînt, sau slujba, sau de vor fi oameni încetățeniți (? R. N.) Și acest ordin să mi-l dea în mină,

¹ Oraș în gubernia Ecaterinoslav.

² Oraș în gubernia Poltava.

³ Din cauza relelor servicii făcute la așezarea coloniștilor în Noua-Serbie a fost destituit, desbrăcat de onoruri, pedeapsă ce era să lovească și pe fiul lui; *Memoriile societății împărătești de istorie și antichități din Odesa*, vol. VIII.

ca, prin slugile mele, să-l dau spre cetire celor 600 de oameni spre a se încredința că nu-l înșel.

5. Până când slugile mele vor ajunge la granițele moldovenești, pe ascuns, până va fi ordinul cetit și oamenii trecuți în Rusia, să-mi dea mie guvernatorul pașaport pentru Petersburg, la Luminăția Voastră, pentru lămurirea celor scrise și nescrise aici. Domnului guvernator Iazicov nu i-am comunicat asemenea secrete, afară de aceste cinci puncte. I-am vorbit numai de episcopul Filaret, că a scris mincinos cum că eu aş avea trebuință de miluire în Rusia. Dar din luna lui Februar până acum n'am primit de la domnul guvernator pașaportul, și am venit în mănăstirea din Lublin, unde, împotriva îndemnului lui Filaret (ca să nu merg și să vorbesc cu arhimandritul Damaschin), toate aceste secrete le-am comunicat duhovnicește arhimandritului Damaschin la spovedanie, în vremea marelui post, fără orice constrângere sau frică, și am rugat pe arhimandritul Damaschin să traducă în limba rusească toate acestea scrise de mine în limba latină. Drept cea mai tare dovadă că eu doresc să slujesc cu credință Rusiei, dovedesc cu aceia că înainte am slujit Rusiei opt ani, când, cu pericolul pierderii cinstei, funcției și vieții, și cu cheltuiala mea am scăpat pe niște Ruși din minile Turcilor; pentru care am fost arestat șase luni, când Filaret a fegăduit Turcilor să li predea pe acel Ruși; iar eu cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am scăpat. Filaret a mai predat Turcilor pe diaconul grec, numit Sofronie din Mitrofană, noaptea, prin oameni spătărești înarmați, și l-a îndreptat spre granițele turcești, scriind că și acest diacon, deși Grec, este din numărul spionilor rusești, cari au plecat [din Muntenia], și acest diacon a deschis Rușilor bariere închiși de Turci pe cari Ruși i-au luat în mănăstirea Geisec (? N. R. Gäisen?). Această slujbă a mea va fi dovedită limpede prin mărturiile vii de către acei pe cari i-am scăpat. Căzînd apoi cu lacrimi la picioarele Luminăției Voastre, cer fericirea nenorociților, limanul celor înviforați, mîngierea întristaților, adăpostul și ajutorul străinilor. Să nu mă favinuiți că, prin această scrisoare a mea, îngreuez pe Luminăția Voastră. Prea-plecat rog să mă recomande M. S. Împărătesei, ca supt acoperemintul M. S. să pot împlini funcția la care voi fi destinat și pe care o voi putea duce cu acei oameni pe cari am să-i aduc în Rusia, după starea și chinul mieu; rog să scrieți domnului guvernator din Cremențuc să-mi dea pașaport pentru trecerea mea la Luminăția Voastră.

Prea-supusul serv al Luminăției Voastre, a milostivului mieu suveran «subiectus perpetuus[ue] fidelis servus Alexius exarcha Walachiae igumenus et theologiae professor Mitropoliae bucuressiensis».

1783, luna Maiu 2. (Supus și veșnic credincioasa slugă Alexie, exarh al Munteniei, egumen, și profesor de teologie al Mitropoliei din București).

Adresa lui Rumianțev către Patiomchin privitoare
la această scrisoare¹.

Arhimandritul informator, ce acum e în mănăstirea «mgarschi» din Lublin, Damaschin, călătorind în puterea permisiiei dată lui anume pentru aceasta în Transilvania, m'a rugat ca acele anexate aici de la un fugar din Moldova și de la domnul Iazincov către el (Damaschin) să vi le presint prin monahul trimes: o scrisoare latină cu traducere rusească, și amindouă închise. Rămânind totdeauna, cu deosebit respect către voi și cu același devotament, al Luminăției Voastre slugă: G. Rumianțev-Zadunaischi (Dunăreanul). Maiu 19, 1783, în orașul Chiev.

ȘT. BERECHET.

De fapt e vorba de arhimandritul Alexie Ördög, Ungur, fost cancelist gubernial, «soț de babă», egumen la Brebu, inspector mănăstiresc, «Ungur pro», după părerea Mitropolitului și care aștepta banii ca să fugă, v. Sulzer *Geschichte des Transalpinischen Daziens*, III, pp 36,40-5..

N. IORGA.

Mihaï Viteazul

(SCHIȚĂ DE POEM DRAMATIC.)

ACTUL AL IV-lea.

(Urmare.)

SCENA a III-a.

ÎMPĂRATUL RUDOLF, MIHAÏ, DOAMNA VELICA (îmbrăcată
ca tâlmaciū), BASTA, NIÁRY, CANCELARIUL, PEZZEN, CONSI-
LIERII, UN CRAINIC.

Se rinduesc locurile înt-e curten. Împăratul se așează în Scaun.

Sunet de trîmbițe. Apare Mihaï cu Velica, drept tâlmaciū.

CRAINICUL.

Incepe judecata. Măria Sa Rudólf,
Al Sfintului Imperiu al Romei Împărat,

¹ Aceleași Memorii, p. 125.

Și rege peste Unguri, Boemi, Dalmați, Croați,
In Bosnia și Rama, Cipru, Ierusalim,
Al Austriei duce, Margraf peste Tirol,
Duce 'n Carintia, Carnia și altele, va sta
Spre a primi pe Domnul Mihaï, Vodă valah.
Să între.

(Mihaï intră; parcă vrea să întindă mina; Velica îi șoptește ceva;
el se oprește brusc.)

Cu multă sănătate la Împărat și Domni!

CANCELARIUL.

Cu multă sănătate, — salutem, — și 'nchinare
Plecată Maiestății celei Împărătești
Și toate celelalte la care-și are dreptul.
Așa e protocolul, și zi-i să spuie-așa!

(Velica se apleacă spre Mihaï.)

MIHAÏ (hotărît).

Cu multă sănătate la Domni și la 'mpăratul:
De Dumnezeu din ceruri cu toții atîrnăm,
Și soarta ni-i legată de-a lui voință sfîntă.

(Împăratul se închină.)

MIHAÏ.

Eû am fost Domn odată, și-acuma-s un pribeag,
Dar n'a putut vre-un dușman să mă aduc' aice,
Ci numai voia Celui din ceruri m'a adus.

RUDOLF (pe gînduri).

E mare Domnu': 'n stele el ni arată calea,
Și am cetit în stele că omul va veni...

MIHAÏ (cătore Velica).

Ce zice?

VELICA (șoptit).

Lucruri care pe noi nu ne privesc.

MIHAÏ.

Și astfel eû vin astăzi, mărîte Împărat,
Ca să-mi pîrăsc vrăjmașii cei fără de credință,
Pe Ungurii aceia cu cari te împaci.

RUDOLF.

Să se coboare pacea peste întreaga lume,
Astraea să se 'ntoarcă de pe albastre bolți,
Și Martie cel roșu să nu ne îngrozească.
Iar, cit despre dreptate, eû o știu potrive
Dacă privesc de-asupra, la Cumpăna de stele.

MIHAI (către Velica).

A spus ceva de Ungurî: că el nu-î va ierta ?

VELICA.

El are gînduri care în alte lumi se poartă :
Cit le-î vedea cu ochii în sus, nu întreba.

MIHAI (urmează).

Acela care 'n Scaun de Domn nu s'a aflat
Pornește judecata cu tulburare 'n suflet,
Căci are îndoială despre dreptul județ,
Crezînd că toată lumea ar fi, de o potrivă,
De zvonuri stăpînită, de josnic interes ;
Dar noi toți cei pe cari a cerului voință
Oglindă de dreptate curată ne-a făcut...

RABUSS (uimit).

Cum noi ? Valahul ăsta și însuși Împăratul.

(Murmure.)

MIHAI (urmînd).

Noi știm toți că nimica a ne clinti nu poate
Din rostul datoriei ce ni s'a poruncit.
Cînd steagu' împărăției le-î țineam în mînă,
Iat'am venit să aflu de se zic trădători
Acei cari 'n prietenii lovesc fără poruncă.
Și-s sigur că dreptatea întreașă mi-o-î avea.

RUDOLF (ca pe de rost).

Măria Noastră este-a dreptăților fîntînă.

(apoi cade pe gînduri :)

În care se răsfrînge tot cerul înstelat
Și poți ceti al lumii rost, scris tot în luceferi.

MIHAI.

La noi, din vremi bătrîne, este un obicei :
La cei mai mari ca tine să n'aducî mîna goală.
Acel care în preajma acestei Curți crescuse,
Va ști în totdeauna iubire să-î păstreze,
Și astfel datoria d'întăiu și-a împlini.
Eu m'am născut aiurea, 'n cuprinsul tiraniei,
În țară 'ngenunchiată de-un Împărat păgîn,
Asupra căreii veșnic sclipiau luciri de săbii.
De-aice niciodată n'avurăm ajutor
Spre-a coborî în suflet o rază de nădejde ;
Chemări spre libertate la noi n'au răsunat :

1

De veacuri ne uitase toată Creștinătatea.
Și în această țară m'au pus tiranii Domn:
Eram sărac în mijloc de alți săraci ca mine,
Și n'aduceam o armă între cei nearmați.
Și, totuși, în avântul meu spre Creștinătate,
Uitat-am și de mine și de ai miei de toți:
De mamă, de soție, de fiu-mă, unul singur,
De datoria care o am de a cruța
Pe cei asupra cărora se grămădia urgia, —
Și 'n semnul crucii sfințe m'am ridicat luptînd.
Și n'am venit la pragul mării tale, Doamne,
Ca un fugar ce cată aici un adăpost
Și mila unei hrane din Vistieria voastră,
Ci ca un Domn, ce are o țară pe deplin,
Ce poruncește oștii pe care-a adunat-o
Și-a cîștigat un nume prin lupta ce-a purtat,
Prinzîndu-se cu soarta în crunt război de moarte.

Acesta e trecutul pe care ți-l închin,
Acesta-i dreptul care îl am aici la Curte.

RUDOLF.

De sigur că aceasta din leagăn ți-a fost scris:
Așa se poartă toate în lumea noastră slabă;
Ce știm noi din acelea ce se 'mplinesc prin noi!

PEZZEN.

Nu-i drept, ci datorie. Peste orice creștini
Se 'ntinde-a 'mpărăției putere fără margini,
Și-oricare dintre dinșii spre noi s'a îndreptat,
A fost ca pruncul care, pierdut pe drum de noapte,
Găsit-a singur drumul către ai lui părinți,—
Și el nu poate cere nicio recunoștință.

MIHAÏ (tot mai tare).

Cine vorbește astfel? Nu doftorul de legi
Și meșteru'n zăbavă, care căta o cale
Către Ardealul unde în chinuri așteptam?
Nu mincinosul care-și uita făgăduința?
Nu 'nșelătorul care dă bani ce nu-i avea?
Unealta de trădare care-mi cerea credință?

(Uimire între curtenii).

PEZZEN (îndrăzneț; îi ia vorba din gură).

A părăsi pe-acea ce se hrănesc din munca
Popoarelor creștine și-și rid de legea lor,

Și a veni aice, unde-i izvor de milă,
Așa i se cuvine oricărui drept creștin :
Acesta e răspunsul pe care-l dă 'mpăratul.

MIHAI (se liniștește).

Venit-am deci la tine pe Unguri să-î pirăsc,
Cari, umblind cu vorbe, au uneltit răscoală,
Și-acum gâtesc răscoală cînd alte vorbe-aduc
Spre-a înșela pe aceia ce țin Scaunu-acolo...

NIÁRY.

Națlunea ungurească 'n credinț' a rămînea.

MIHAI.

Să creadă toți aceia ce nu-î cunosc năravul !
(ormînd.)

Și am venit cu piră pentru acei ostași
Ai luminatei Case împ rătești, a căror
Privire rătăcită i-a dus între vrăjmași.
Ce mă oprește oare în față să i-o spun
Și să închei odată această suferință ?

(Glasul îi crește, curtezii aud și se mișcă. Împăratul se elatină
în Scaun.)

BCU Cluj / Central Rudolf Library Cluj

Nu te minia pe rostul nostru de pe pămînt :
Aici e încercarea, în ceruri fericirea.
Acolo nu e piră. căci nu sînt nedreptăți, —
Și nu vorbi așa de tare, că-s bolnăv !

VELICA.

Vodă spune atîta, că domnul consilier
Care vorbește-acuma, tăcea odinioară
Și că nu înțelege cît noi am isprăvit.

MIHAI (senin).

Valahia întreagă eî ți-am supus-o ție.

RUDOLF.

Valahia... Acela-î pămîntul lui Traian :
Ea este zugrăvită în Sylvius Aeneas.
De vechiul Hatman Flaccus măi pomeniți acum ?
Și bulzii cei de aur se măi găsesc prin munte ?

MIHAI.

Ce-a zis ?

VELICA.

Ia tot aceleași cuvinte de prisos...
O ce pustiu e astă Curte făr' de răsunset !

Ce vrajă de prostie ține pe-aceștia toți :
Ce mare 'mpărăție, și ce goală de oameni !

MIHAI.

Și ți-am supus Ardealul, desființind un prinț !

RUDOLF (la aceleași visuri).

Ardealul... Terra nostra ultrasilvana... Sașii
Păstrează tot credința în care s'ați născut
Plugarii află pietre de marmură pe brazdă ?

MIHAI (indignat).

Ce vor afla plugarii, nu știu Măria Ta.
De-or răscoli 'n morminte ce-ați fost abia închise,
Ei vor găsi o seamă de vinzători tăiați
Luptind cu-aceia care îi stăpîniă 'n dreptate,
Și vor găsi mulțime de bieți creștinii uciși
În apărarea celui ce li-a fost pus în frunte
Supt steagul care-aice ne-acopere pe toți.

RUDOLF.

O da, e tristă moartea cui intră 'n bătălie :
Ce frământări, ce sînge, ce chiot de dureri !
Cîți tineri pier de arma altor creștini ca dinșii !
Cînd se va pune capăt la aste suferinți
Și stelele vor merge drept, cu lumină albă ?

MIHAI (urmează).

Și cu această mină pe urm' am izgonit
Pe trădătorul care sta 'n Scaunul M'ldovei,
Și 'nlăturînd pe Leșii, trufaș neam de mișei,
Cari-și rideau de toată mărirea 'mpărătească,
Eu am deschis o cale spre dreptu-î de ales
Hertegului ce este frate-al Măriei Tale.
Și, de-ar voi, chiar mine în stare sînt să-l duc
Și să-î întorc aceia ce a pierdut în luptă.

RABUSS.

Seninul arhiduce n'a fost invins, ci doar
S'a nemerit ca oastea-î puțină să găsească
Pe dîșmani într'un număr atît de însemnat,
Încît rămase-acolo ca să încheie pacea.

VELICA (în spre Rabuss).

Auzi ? Și lumea-î zice Maximilian cel prins !

Și nu știe că toată cinstea el și-a păstrat-o...
Iar Vodă asta-și pierde tot timpul biruind
Ca să ajungă astăzi un Rabuss să-l învețe!

MIHAÏ.

Atîta mi-a fost fapta, și nu cred că-i destul,
Dar, cînd voiam ca gîndul să-mi duc spre izbîndire,—

(îi parte.)

Și cum l-aș duce, Doamne, și astăzi, cînd îi văd,
Și cînd aud aceste goale cuvinte proaste! —,
Am întîlnit în cale pe-ai lui Basta tilhari
Ce se ziceau ostașii drepecii ai Măriei Tale.

(Mișca e generală. Strigăte.)

Groful Basta e omul în care sprijinim!

MIHAÏ (încet și hotărît)

Și cer ca să-i plătească fapta de sînge, — capul!

RUDOLF (pe gînduri).

N'ajung cele căzute, și-mi mai cere un cap...
Dar ce sînt, Doamne sfînte, și capetele noastre
În care o voință străină noi purtăm
Și socotim că lumea e stăpînirea noastră?!
BEU Center for University Library Cluj

(Cancelariul se apropie de Împărat și-i vorbește încet. Rudolf face un gest evasiv.)

CANCELARIUL.

Ați ascultat ce spune acest oaspete scump,
A căruia ispravă noi o știam cu toții,
Chiar fără amintirea ce-adezea ne-a jignit.
El cere-o răs_bunare, și noi i-o datorim.
Aceasta-i hotărîrea Măriei Sale înseși.

(Rudolf tresare, apoi dă din cap. Cancelariul urmează.)

Dar să 'ntrebăm pe însuși Măria Sa Mihaï,
A cărui minte este sigură ca și brațul,
Asupra răs_bunării ce i s'ar cuveni...

Ai fost invins în lupta ce-ai dat pentru Ardeal.
Cine-a invins, și calea pe care a luat prada,
Și dreptul în puterea căruia te-a lovit,
Ce 'nsemnătate oare atî, lîngă fapta însăși?
Să zicem că aice avem pe vinovați
Și că putem asupra lor să rostim osînda

Și că al lor cold sînge veșmintul ți-ar stropi,—
Iar colo 'n depărtare ar fi robii Ardealul ..

(Mihai se entremurș.)

Nu ai dori mai bine Ardealul să ți-l iei,
Și să ni iei Ardealul pentru împărăție?

VELICA (oprește pe Mihai).

Ca singurul din sfetnici ce întovărășesc
Pe acest Domn al nostru ce nu vă știe limba,
Lăsați-mă o vorbă să spun. Că se va lua
Ardealul, chezășia e în a lui viață
Și în puterea care dintr'însul n'a plecat.
Lăsați î astă grijă, și, pentru a-l întări,
Dați-î deocamdată dovada de dreptate!

CANCELARIUL.

Cred că deocamdată ostași îi trebuieșc
Și banii cari oastea o răsplătesc de muncă.

MIHAI (transfigurat).

Îmi dați o oaste? Banii? Tot ce-am cerut de mult?
Chezăș îmi ești tu, Doamne ce mă privești din Scaun?

BCU Cluj / Central RUDOLF Library Cluj

Ce spune Cancelariul, e însăși vorba mea,

(Pentru sine.)

Iar gîndul mîei, sârmanul, al cui oare să fie?

CANCELARIUL.

Dăm tot. Banii și astăzi ridică-î dacă vreî, —
Oricît de mulți, întreagă a noastră Vistierie!
O ai la îndămină: Ardealul să ni-l dai!

MIHAI (entusiasmat; oprind pe Velica).

Îi dau, de-ar fi Satanei cu asta să mă vînd!

CANCELARIUL.

Dar te întreb: ostașii îi ai, saū, în risipă
Porniți în clipa ceia de triste amintiri,
Azi se gășesc supt steagul lui Sigismund Băthory?

MIHAI (tace; apoi, mișcat.)

Ostașii mieî? Aceia ce ni i-ați dat, fugari-s,
Iar ceialalți, să-î ierte Domnul din cer, ei zac
Și se frămîntă astăzi cu țerna ardeleană.

CANCELARIUL.

Deci n'ai ostași și, oastea în clipă s'o aduni
Nu poți. Și, dacă astăzi nu ai răpus pe Unguri,
Mine nicio putere din loc nu-i va clinti.
Dar noi avem o oaste, — și tu o știi prea bine.

MIHAÏ.

Oastea lui Basta ? Cine păgin și blestemat...

CANCELARIUL.

Sînt oameni cari-odată par cîni și blestemați,
Și se prefac prin voia lui Dumnezeu în îngeri,
Cari, plini de iubire, vin spre-a ne ajuta.

MIHAÏ (scrișnind).

Ca să ajung mai iute în funduri de gheenă...

CANCELARIUL (face un semn).

Nu, — ci ca să 'ndrepteze ce singuri ai stricat.
Ce-ai zice dacă Basta ar răsări aici.
Și-ar zice : Mihaï, frate, eü ți-am greșit; mă ierți ?
(Ușa se deschide. Apare Basta. Cel doi se privesc în ochi îndelung).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RUDOLF.

Pogoară, Doamne sfinte, iubirea ta spre noi...

VELICA (cu groază).

Ferește-te, o Doamne, — un vînzător sosește.
Supt vorbele-i s'ascunde însăși ruina ta,
Și moartea te pîndește din ochii lui ce 'nșeală.

BASTA.

(Iea Crucea Ordinului de la gît și o întinde).
Între mînia noastră, o cruce-acuma stă.

MIHAÏ (zgoduit).

Să ne 'nchinăm la dînsa, și ea va pedepsi
Pe cel care ascunde un vicleșug în suflet...

BASTA (iute).

Asupra mea să cadă și fulgerul din cer !

MIHAÏ.

(încet ; cu capul plecat).

Ardealul ne așteaptă ; ne-om înfrăți în luptă !

(Va urma.)

M. VLAD.

